

Alejandro GARCÍA SANJUÁN, *La conquista islámica de la península Ibérica y la tergiversación del pasado. Del catastrofismo al negacionismo*, Madrid, Marcial Pons Historia, 498 pàgines.

Meus senhores, como todos sabem, há diversas modalidades de Estado. Os estados sociais, os corporativos e o estado a que chegámos. Ora, nesta noite solene, vamos acabar com o estado a que chegámos! De maneira que, quem quiser vir comigo, vamos para Lisboa e acabamos com isto. Quem for voluntário, sai e forma. Quem não quiser sair, fica aqui! [Capità Salgueiro Maia, 25 d'abril de 1974].s

S'inicia la lectura de *La conquista islámica de la península Ibérica y la tergiversación del pasado. Del catastrofismo al negacionismo* –l'autor del qual és el professor de la Universitat de Huelva i conegut medievalista andalús Alejandro García Sanjuán– de manera cautelosa, amb la idea que, des de la historiografia, difícilment es pot dir gaire més del que s'ha dit fins ara sobre la conquesta d'Ibèria i sobre la creació d'al-Àndalus com a entitat política. Fa la impressió que els arguments que les mateixes cròniques (àrabs o no) ens brinden han estat ja prou explotats, buidats de contingut per ser escodrinats, i que no és possible, si se segueix els cronistes, aportar grans novetats que ens permeten avançar una proposta radicalment trencadora sobre dit esdeveniment. Però el títol no enganya: a partir d'ell –i del subtítol, que no figura a la coberta– es pot avançar que aquesta obra no és tant un replantejament de la qüestió a partir dels autors medievals o de les evidències arqueològiques produïdes en els últims anys com una intensa revisió historiogràfica del que assagistes i historiadors, sobretot del segle XX, han pogut dir en relació amb la gestació d'al-Àndalus. Dit d'una altra manera, el pilar sobre el qual es construeix l'obra no és la conquesta en si mateixa, sinó les «tergiversacions» del passat –i d'aquest fet en concret, tan significat per a això que hom anomena la història d'Espanya. Es dedueix, diàfanament, que el catastrofisme i el «negacionisme» (i, fins i tot, la mitificació idealitzada d'al-Àndalus), com a grolleres i aberrants manipulacions en la interpretació del passat, són l'objecte d'aquest llibre; la conquesta islàmica de la península Ibèrica és, en aquest sentit, un assumpte secundari, subordinat a la denúncia en contra d'uns (els catastrofistes espanyols, primer, i els mitificadors àrabs, després) i, sobretot, d'altres (els «negacionistes»). Hom comprova ben aviat, encara sense saber res del llibre ni de l'autor, que tots els arguments estan dirigits a combatre sense descans Olagüe i els seus seguidors.

L'autor es presenta ara amb aquesta obra sobre la conquesta islàmica de la península Ibèrica, i des dels inicis vol anunciar, encara que siga de manera indirecta, on vol ubicar-se, des d'on es contemplarà aquest panorama, encara que siga per denunciar-lo: «con excepció

de la Guerra Civil, probablement no exista en toda la historia de España un episodio que haya sido distorsionado de manera tan intensa y permanente como la conquista musulmana de 711» (p. 27). És ben sabut que la «història d'Espanya» ha estat objecte d'una batalla ideològica (i ho és en el present) que un investigador que es dedica a al-Àndalus no pot defugir, i fa bé l'autor de situar, des del principi, en tractar-se d'una revisió historiogràfica, aquest esdeveniment (la conquesta i formació d'al-Àndalus) dins d'aquests paràmetres. No cal insistir en la naturalesa tan diferent d'ambdues manipulacions, però sí que cal reparar en una qüestió oblidada, potser deliberadament per García Sanjuán (ja que no sembla fàcil acceptar que hi haja descuit en una cosa que s'hauria de tindre molt present). I és que la manipulació de l'anomenada «Reconquesta»,¹⁴ normalment posada en sordina mitjançant artificis diversos pel complaent medievalisme hispà, no sembla «menor» que aquestes dues ressenyades. Per descomptat, no es tracta d'establir un criteri de valoració quantitativa allà on no és possible (en quin cas hi ha hagut «major» manipulació?), però voldria advertir que el principi d'al-Àndalus només pot ser comprès historiogràficament des de la seua fi (o dels seus finals), sempre traumàtics. A sobre de qualsevol exercici historiogràfic que es dedique a comprendre el punt de partida en la formació d'al-Àndalus gravitarà la pesada llosa de la descripció del seu ulterior procés d'extirpació. És en aquest últim esdeveniment, que es desenvolupà al llarg de diverses centúries, on radica bona part de l'explicació d'una historiografia tan viciada sobre la conquesta del 711. Per tant, hom podria dir que és la fi d'al-Àndalus, fixat en uns termes cronològics molt amples, que van des del segle XI fins a l'expulsió dels moriscos,¹⁵ el fet que condueix a la manipulació sobre el 711. I no a l'inrevés. Sobre tot açò hi tornarem més endavant.

Ignacio Olagüe (1903-1974) és un producte intel·lectual típicament espanyol del nostre atziac segle XX. En ell convergeixen aquells dos esdeveniments, segons el parer d'Alejandro García, en què la tergiversació sobre la «història nacional» espanyola s'ha acarnissat: la Guerra Civil, pel temps històric que li va tocar viure i pel compromís polític amb el feixisme en la seua versió hispana –del qual, en feu gala–, i la «invasió musulmana» de la península Ibèrica, com a objecte del seu màxim interès i assumpte sobre el qual versa l'obra que li va donar la fama. El seu llibre *La revolución islámica de Occidente* no es pot qualificar sinó com una obra provocadora i, alhora, aberrant, però sobretot d'un nul valor acadèmic i d'un impacte, pel que sabem –i com reconeix reiteradament García Sanjuán–, mínim entre els historiadors que es dediquen al període de formació d'al-Àndalus. No ho semblaria, tanmateix, per la rellevància concedida per Alejandro García Sanjuán a un autor i a una obra tan extravagants.

Hi ha diversos assumptes, previs a tota consideració global sobre l'obra, d'ordre lèxic i conceptual. Aquesta qüestió terminològica ha de ser anterior a la anàlisi mateixa del llibre. Ens referim a l'ús de l'expressió *negacionisme*. No és un assumpte menor, i no només per la rellevància concedida mitjançant aquest acte volitiu per l'autor. Si bé l'ús de l'expressió *catastrofisme* (i als que el defensen, *catastrofistes*) pot ser admès, no sense certes matisa-

14. En la introducció, A. García Sanjuán defineix «Reconquesta» d'aquesta manera: «proceso de expansión [sic] y conquista protagonizado por las entidades surgidas en el norte de la Península, en los espacios ajenos a la soberanía islámica» (p. 23). En la pàgina 409, usa l'expressió «lucha de liberación nacional» per referir-se a la «Reconquista» (cap de les dues expressions entre cometes).

15. Que, com tothom sap –i Alejandro García també–, no eren musulmans, sinó «cristians nous» arran la conversió forçosa, errada en què cau per un descuit intranscendent: «[...] probablemente la más antigua alusión a la idea de la erradicación de los musulmanes, trágicamente ejecutada nueve siglos más tarde, con la expulsión de los moriscos entre 1609-1614» (p. 184).

cions (en què no entrarem ara), és del tot inacceptable l'argot de *negacionisme*¹⁶ per referir-se a aquells que qüestionen –o simplement rebutgen– la conquesta musulmana d'al-Àndalus. I ho és per la desmesurada projecció sobre el futur historiogràfic, ja que, no hi ha dubte, hi haurà plantejaments desmesurats sobre esdeveniments històrics: qualsevol investigador podrà usar aquest recurs, titllar de *negacionisme* hipòtesis que puguen semblar-li –o que simplement siguin– aberrants. O del passat: perquè, com, si no, hauríem d'anomenar aquells medievalistes espanyols que han descrit –i ho continuen fent, majoritàriament– de manera edulcorada la virulenta expugnació d'al-Àndalus durant diverses centúries com una «re població»? Resulta xocant, d'altra banda, que s'acuse la historiografia àrab d'una «mentalitat colonial» (p. 67) per enaltir-ne els elements civilitzadors, en un altre desafortunat joc de paraules, que consisteix a girar la truita, en aquest pervers discurs de vencedors i vençuts que recorre l'obra (vegeu més avall). Estaria l'autor disposat a admetre que els estudis del medievalisme espanyol sobre al-Àndalus –la fi abrupta del qual està marcada a sang i foc per una conquesta plenament militar (una «Reconquesta»)– serien resultat d'aquesta «mentalitat colonial» que atribueix a autors àrabs contemporanis? O, més enllà encara, seria capaç d'un cop per totes de qualificar com a *colònies* les noves realitats polítiques i socials sorgides després d'aquesta conquesta feudal?¹⁷

L'ús indiscriminat d'aquesta terminologia al voltant del concepte de *negacionisme* en la història d'al-Àndalus, totalment nova i sense antecedents, ens pot conduir per uns senders intricats en excés, polaritzats de manera inútil i contraproductius. En el negacionisme de la barbàrie nazi o de l'holocaust armeni hi ha un component palmàriament criminal: el que s'hi nega no és un fet històric en si, com pot ser la conquesta musulmana de la península Ibèrica, sinó que s'hi minimitzen o s'hi encobreixen crims de guerra, perseguits per la legislació internacional –fins i tot prèviament que es produïren. L'excés que suposa aplicar a Olagüe el mateix qualificatiu de *negacionista* que a David Irving, comporta una banalització intolerable del llenguatge historiogràfic.¹⁸ Un poc d'això degué veure García Sanjuán quan se sentí impel·lit a especificar que no pretenia «establecer una equiparació moral entre ellos [els “negacionismes”]» (p. 70). No només és inversemblant l'equiparació «moral»; també ho és la historiogràfica.

Tampoc no és acceptable comparar allò que no és comparable. Per exemple, la historiografia espanyola i l'àrab al voltant de la conquesta no pot basar-se en l'ús d'un lèxic que a tots els que nasquérem abans de la Transició espanyola ens resulta tan familiar com el de «vencedors i vençuts», quan ningú no ho ha plantejat en uns termes tan explícits. Una cosa és referir-se a la tradició historiogràfica espanyola com a catastrofista i a la visió àrab contemporània com a «eufemística y legitimadora de la conquista» (p. 67), i una altra molt diferent és fer propi eixe discurs en el qual hi ha uns que guanyen (els «àrabs», tot oblidant-se que són ells els que finalment són «derrotats» sense pal·liatius, i d'aquí ve la mitificació de la conquesta de 711) i d'altres, els que perden (qui són?: hispans, els descendents dels quals, en bona mesura, s'islamitzen per convertir-se en muladíes?; són hispans eixos jueus que

16. El seu ús indiscriminat pot ocasionar diversos disbarats, com ara considerar l'obra de Rodolfo Gil Benumeya part integrant d'un «protonegacionismo» (sic) (p. 76).

17. Recordem que alguns prestigiosos historiadors ho fan; per exemple, J. TORRÓ, *El naixement d'una colònia. Dominació i resistència a la frontera valenciana (1238-1276)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2006.

18. És possible que també ho siga alguna al·lusió a la persecució dels jueus hispans pels reis visigots després del XVII Concili com una «solució final» (p. 370); però les cometes salven la situació incòmoda.

semblen «guanyar» amb la conquesta musulmana?). Per excessiu, el simple enunciat en els títols de dos apartats del primer capítol («El discurso de los *vencidos*: el catastrofismo»; «El discurso de los *vencedores*: triunfalismo y edulcoración»)¹⁹ o, sense embuts, en el mateix text,²⁰ ens porta a un discurs simplificador de «guerracivilisme» impropri d'un esdeveniment del qual ens separa un mil·lenni i tres centúries. Hi insistim, ningú no ha plantejat eixe discurs en aquests termes: la nostàlgia d'al-Àndalus entre els àrabs i musulmans és fruit de la pèrdua; el rebuig d'al-Àndalus en la historiografia espanyola és el resultat d'un nacionalisme identitari i essencialista, que entén que el fet de la conquesta ens allunyà del nostre destí, que no podia ser altre que el de l'herència romanovisigòtica, conformadora d'una Europa cristiana. Això de «vencedors» i «vençuts» és simplement una altra desmesura.

Afegim una sola reflexió que entenem inseparable a aquestes consideracions. García Sanjuán no encerta a fer-se la pregunta a partir de la qual ha d'iniciar un treball d'investigació sobre un esdeveniment com aquest: per què al-Àndalus? O potser siga més convincent un plantejament per exclusió: per què una controvèrsia com aquesta no s'ha donat de cap manera al veí Magrib, per exemple? Maribel Fierro ho anuncia amb subtileza al pròleg, sense, ni tan sols, insinuar on es poden trobar aquestes causes: «El hecho que hubiera historiadores de prestigio que le prestaran oído [a Olagüe] fuera de España [...] es extraordinariamente ilustrativo de las peculiares interpretaciones que se pueden llegar a admitir –y que se siguen admitiendo por algunos– cuando se trata de la historia de la península Ibérica» (p. 13-14). Aquesta afirmació pot fer-se extensiva «dins d'Espanya» ja que entre eixe «algunos» de Fierro, hi caben, per descomptat, historiadors espanyols, l'obra dels quals pertany a la segona meitat del segle xx o al principi de la present centúria. Autors partícips d'una cerimònia de la confusió en què es nega, per exemple, la presència dels berbers a al-Àndalus, i converteix els *barbar* de les cròniques àrabs en *barbari* visigòtics; se situa la conquesta del 711 (i altres esdeveniments crucials en la història andalusina) en escenaris manifestament absurds; o s'invoca, a partir d'una inexistent proclama pelagista, el triomf de la llibertat d'Occident enfront de l'Islam. I aquestes són únicament algunes mostres; proliferen les «interpretaciones peculiares», assumides com a bones, en alguns casos durant massa temps, per una part de l'arabisme i del medievalisme hispans, sense que s'hagueren mogut (en el seu moment i, de vegades, tampoc ara) a la més mínima crítica de part d'aquests arabistes, arqueòlegs i historiadors per l'aplicació, sempre prudent, de l'axioma propi de l'escolàstica medieval, viu en determinats ambients universitaris, del «principi d'autoritat».

Si hi ha hagut –i encara roman– una historiografia a Espanya sobre al-Àndalus que ha produït dits excessos, no n'hi ha prou amb fer una –pretesament asèptica– descripció dels fets, sense preguntar-se, el més mínim, per les causes que han portat semblants ofuscacions historiogràfiques a l'escenari de la vella Hispània esdevinguda en al-Àndalus.²¹ Inevitable-

19. En ambdós casos, sense cometes; l'èmfasi en cursiva és nostre (VME).

20. «Todo hecho de conquista genera la formación de dos sectores, vencedores y vencidos, cada uno de los cuales posee su propia visión de los hechos y trata de transmitirla a la posteridad mediante la elaboración de relatos y narraciones» (p. 28). Transmetre a la posteritat el fet de conquesta no significa que, des de la historiografia, es pugui acceptar eixe discurs, com fa el nostre autor. Per la resta, caldria preguntar-se que si aquest discurs s'aplica a tots els vencedors i vençuts que hi ha hagut, la historiografia no seria altra cosa que un constant ajustament de comptes. Per exemple, Roma i els indígenes.

21. Alejandro GARCÍA considera que la lectura dels cronistes de la conquesta per part d'un arabista com Joaquín Vallvé Bermejo és «escèptica y heterodoxa» (p. 234), i es distingeix clarament de la visió d'Olagüe i els seus seguidors. Aquests últims llegeixen i interpreten

ment, això ens condueix a valorar la hipòtesi, no contemplada per García Sanjuán, que hi haja una situació homologable en la historiografia de l'extens *Dar al-Islam* sobre el fet de les conquestes musulmanes de primera època. La resposta a aquest interrogant pot pecar de simplista per entrar en consideració una percepció, i com a tal, personal. En una recent visita a la República Islàmica de l'Iran (febrer de 2014), vaig poder comprovar pel meu compte l'interès existent cap a l'obra de l'assagista Olagüe per part de certa intel·lectualitat del país. El llibre ha estat, a més, recentment traduït al persa.²² Aquest interès va impulsar uns joves periodistes, sabedors que un estudiós espanyol especialitzat en al-Àndalus es trobava a Teheran, a reunir-se amb mi per conversar sobre la seua significació. Quedaren sorpresos per la meua visió plenament negativa, sense matisos, de l'obra d'Olagüe. Ara bé, no resulta difícil explicar les raons per les quals *La revolución de Occidente* s'ha convertit en una obra fonamental per a tractar d'explicar la història nacional iraniana: la necessitat d'entendre la immersió en l'Islam de l'antiga Pèrsia sassànida com un procés en què, d'una banda, l'ocupació militar estiguera absent, però, també, l'oportunitat que es brinda a certa historiografia, des d'una interpretació de l'obra d'Olagüe, per perfilar un adveniment de la religió musulmana sense presència d'agents forans, àrabs en aquest cas, que amb la seua compareixença adulterarien aquesta visió d'un Islam pacífic i d'amable acollida per part de la població persa local. Fet i fet, és fàcil endevinar els mateixos arguments per a un i altre cas, cosa que ajuda a entendre la torsió historiogràfica d'Olagüe.

Passem, doncs, a la descripció de l'obra. Entenem que aquest llibre ressenyat, d'atapeïda lectura, amb un total de 496 pàgines dividides entre el text, les fonts i la bibliografia, una seqüència cronològica de l'expansió islàmica i la conquesta de la Península, un apartat d'il·lustracions en blanc i negre i uns complets índexs (onomàstic i toponímic), es divideix en dues parts ben perceptibles. No és eixa la divisió establerta per l'autor, que ha decidit fer-ho en quatre capítols, tots amb preguntes per títols: una primera part que ocupa el primer capítol (amb l'encapçalament: «¿Por qué la conquista ha sido un hecho tergiversado?») es dedica a la denúncia de les diferents interpretacions, «catastrofistes», idealitzadores o «negacionistes», sobre la conquesta islàmica; la segona part, de caire més històric i no tan historiogràfic, està formada pels tres capítols restants (amb els encapçalaments següents: «¿Existen testimonios históricos confiables sobre la conquista?», «¿Cuál era la identidad de los conquistadores?», «¿Por qué triunfaron los conquistadores?»). Es mou en aquesta segona part, el professor de la Universitat de Huelva, en terrenys més històrics i arqueològics que permeten perfilar el 711 com a esdeveniment. No obstant això, sempre és present en l'autor l'horitzó irrenunciable de denúncia a totes aquestes visions distorsionadores sobre de la conquesta islàmica de la península Ibèrica, que recorre tota l'obra i impregna de denúncia fins i tot aquells passatges més didàctics (d'indubtable mèrit, ja que faciliten al gran públic assumptes de destacada complexitat com poden ser els pactes o el sistema monetari musulmà al segle VII). Ací rau la part profitosa del llibre.

Des de la introducció de l'obra, García Sanjuán s'ha de moure en un terreny molt contradictori en què, amb persistent recurrència, tornarà sobre el seu discurs. Ens referim a la negació de la conquesta islàmica per part del que anomena «negacionisme» i, tanmateix, la necessitat de donar-li una resposta com aquesta –una obra de gairebé mig miler de pàgines. Segons el seu criteri, «el negacionismo ha alcanzado a día de hoy una notoriedad muy supe-

Vallvé positivament. Nosaltres opinem que, en el cas de González Ferrín, Vallvé ha pogut fer servir *Historia General de al-Andalus* com a inspiració directa per escriure el seu llibre.

22. Ignacio OLAGÜE, *Engelabe Islami Dar Garb* (trad. de Seyed Muhammad Husayni; pròleg d'Ali Tafadari), Teheran, Entesharat Misbáh al-Jayr, 2013.

rior de la que probablemente Olagüe jamás habría logrado soñar» (p. 23), afirmació que, com veurem, és bastant discutible. Un poc més avall, hom insisteix, amb tot i això, en la indestructibilitat d'un mite com aquest, «tan pueril y, en algunos casos, ridículo» que «produce una mezcla de sentimientos que oscilan entre la vergüenza ajena, la hilaridad y la indignación» (p. 24). Qualificar la proposta d'Olagüe de mite i com a tal d'«indestructible» i, per tant, la tasca de l'autor d'«improba y, probablemente, vana» (p. 144) no fou raó suficient per desanimar Alejandro García, per tot allò vist, d'escriure un treball tan ampli i documentat.

La insistència a distingir entre allò que es denomina, respectivament, «acadèmic» i «amateur» és un altre dels cavalls de batalla de l'autor, patent de manera particular en aquesta primera fase. Els límits en la professió d'«historiador» no són homologables als d'altres disciplines, com ara la medicina, l'arquitectura o la farmàcia. Resulta obvi que no tots els que escriuen sobre «Història» són historiadors acadèmics, ni tan sols ho són tots aquells que imparteixen l'assignatura d'Història, en qualsevol de les modalitats, en universitats o fora d'elles. L'assumpte es complica encara més en el cas concret d'al-Àndalus, en comprovar que una bona part de la millor i més àmplia producció historiogràfica que versa sobre això l'han completat filòlegs arabistes, als quals ningú, però, no els demana l'acreditació d'historiadors, ni se'ls podria desqualificar com a professionals aliens a la història o, simplement, com a «no historiadors». Com que la història té una part gens menyspreable de caràcter creatiu i literari, els límits d'allò que és i no és història són sempre difusos i laxos; convé actuar, per tant, amb prudència a l'hora de qualificar de manera excessivament excoent allò que és «acadèmic» i allò que pertany al món de l'amateurisme. No hi ha dubte, tanmateix, a l'hora de considerar la singular obra d'Olagüe com a extraacadèmica i pròpia d'un palmari disbarat, absolutament aliena als secrets d'eixe món que Alejandro García defensa a ultrança.

Tot això resulta pertinent d'explicar per l'èmfasi posat en aquesta qüestió per l'autor, qui exageradament concedeix al que ell anomena «negacionisme» una rellevància que no aconseguim veure per cap banda. Contradictòriament, ho confirma el mateix Alejandro García: l'única recensió obertament favorable a l'obra, *Les arabes n'ont jamais envahi l'Espagne*, és una breu nota bibliogràfica anònima (!) publicada en *Estudios de Asia y África* del Centro de Estudios de Asia y África d'El Colegio de México, el 1975 (p. 114), a més de l'obra d'Emilio González Ferrín, de què García Sanjuán en dona bon (i excessiu) compte al llarg del llibre, i sobre la qual el professor de la Universitat de Huelva no s'equivoca en afirmar que és la «única apología del negacionismo realizada desde el ámbito del Arabismo» (p. 116). A la resta dels historiadors «acadèmics» que han pogut, en aparença, coquetejar amb alguns dels postulats d'Olagüe (una llarga llista en la qual García Sanjuán inclou, entre d'altres, Bernard Vincent, Joseph Pérez, Jean-François Kahn, Franco Cardini o Thomas Glick), com a molt podrà atribuir-los certa tebior o, potser, certa capacitat per a l'elusió de polèmiques historiogràfiques, però com el mateix García Sanjuán observa, poca cosa més. On veu, per tant, aquesta «notoriedad muy superior de la que probablemente Olagüe jamás habría logrado soñar»? Senzillament, concloem que, en l'àmbit «professional», no n'hi ha: vegeu les diferents ressenyes sobre l'obra d'Olagüe (i de González Ferrín) que recull García Sanjuán, totes elles, com no podia ser d'una altra manera, si es recorre al sentit comú, extremadament crítiques (p. 128-144). Si es vol buscar aquesta incidència en algun espai de debat, haurem de recórrer a Internet i a la immensitat d'informació de tota mena que hi conté. Els disbarats a Internet adquireixen, per la naturalesa vírica, una amplificació extraordinària. Admetem, tot i que amb reserves, que això haja pogut succeir així en el cas dels postulats d'Olagüe i de l'epígon González Ferrín. Admetem, fins i tot, que l'andalusisme (una altra de les *bêtes noires* de García Sanjuán, per més que en l'actualitat no deixi de ser una pàl·lida i inofensiva criatura) siga un dels receptors intel·lectuals de les absurdes idees d'Olagüe i

que, com a ideologia, aquest andalusisme tinga capacitat suficient per modelar moltes de les consciències polítiques i històriques dels andalusos del present. Amb tot això, aquesta admissió no eludeix el problema, que sembla impossible de superar, i els historiadors que ens considerem rigorosos (encara que, presumiblement en visions esbiaixades, no prou «acadèmics») haurem d'acostumar-nos a conviure amb aquestes fal·làcies aberrants que circulen per la xarxa. Tots aquells que ens dediquem a la divulgació social de la història sabem el que això significa: desmentir tòpics (moltes vegades revestits de fingida novetat però que funcionen de manera cíclica) és un dels exercicis dialèctics que, amb més freqüència, s'ha de realitzar en els torns de preguntes després de conferències pronunciades en àmbits molt diferents (de vegades, fins i tot en els «acadèmics»). Ho fan també els biòlegs, els metges i altres tipus de científics davant determinades mentides com el creacionisme, per exemple, però a gairebé cap d'ells se'ls acudiria malgastar el temps a escriure una obra densa i rigorosa per desmentir, un a un, arguments tan falsaris i ridículs com els exposats pels divulgadors del creacionisme. Potser aquesta sigui la diferència, allò que col·loca García Sanjuán en la inevitable situació d'haver de defensar el fet d'escriure un llibre com aquest: «Me consta que algunos colegas consideran errónea mi actitud, ya que supone otorgar un protagonismo desmedido a quienes no dejan de ser vulgares falsarios. Lo correcto, según este planteamiento, sería ignorar los desvaríos de los negacionistas» (p. 143). No es podria expressar millor que com ho fan aquests col·legues d'Alejandro García, ni es pot estar més d'acord amb ells del que jo hoestic.²³ Entenc que una crítica com aquesta als plantejaments d'Olagüe no deixa de ser un exercici vacu en què s'aposta per allò fàcil: desmentir i criticar severament allò que és evidentment desmentible i criticable, sense proposar alternatives davant la complexitat (per la naturalesa de les fonts i per l'escassetat i la fragmentació del registre arqueològic) d'aquest procés de formació d'al-Àndalus. Que se'n entenga bé: no diem que no fora necessària una rèplica a l'obra d'Olagüe i/o de González Ferrín, sinó que aquesta resposta en forma de llibre és desmesurada i, amb tota seguretat, peca d'un cert oportunisme. Amb les ressenyes de Pierre Guichard, de Maribel Fierro o del mateix García Sanjuán, i totes les que comenta aquest últim, qui no dubta d'afirmar que «el negacionismo ha sido desmentido desde el ámbito académico en numerosas ocasiones, por investigadores de toda solvencia y a través de los medios habituales de difusión del conocimiento científico» (p. 105), n'hi hauria hagut prou. Arribar a afirmar que «la realización de una síntesis ordenada del negacionismo representa un desafío de considerables proporciones» (p. 73), desafiament que ell escomet, per, a continuació, confirmar que l'esforç realitzat és de tal envergadura que això explicaria que «ningún investigador académico se haya ocupado de realizar con anterioridad este esfuerzo» (p. 74), ens porta a preguntar-nos: no serà, per contra, que cap dels historiadors «acadèmics» haja sentit aquesta necessitat, en considerar l'assumpte de la rèplica a Olagüe i a González Ferrín superflu i no necessitat d'un desplegament d'aquesta envergadura per a resultats tan magres? És el que té ratificar o refutar allò paorosament obvi, tot reviscolant un mamarratxo com Olagüe amb les seues ridícules teories. Per tant, Monroe no estava molt desencaminat quan rebutjava prestar a l'assagista basc una atenció que no mereixia, per més que el salvava de la «total

23. En aquest sentit, són absolutament pertinents les paraules de Joan Manel RODRÍGUEZ, «Mi blog de libros» (27 de març de 2014) (consulta digital, l'1 de maig de 2014): «llegué a la conclusión que la obra negacionista de Ignacio Olagüe no merecía que le dedicase ni medio minuto de mi atención, pues su lugar en las bibliotecas debía estar junto a los libros sobre ufología, el Club Bilderberg y similares».

indiferència que, per lo demás merece» una certa «gracia redentora» que encertava a trobar-li amb alguna dificultat (la referència a Monroe en les p. 129-130).

Finalment, cridem l'atenció sobre la simplicitat i parvitat aclaparadores de les conclusions a què García Sanjuán arriba la major part de les vegades. Són d'aquesta mena: «En definitiva, en consonancia con los testimonios arqueológicos, los textos latinos del siglo VIII permiten acreditar la identidad árabe e islámica de los conquistadores, así como la plena integración de la figura de Mahoma en el marco de dichas creencias religiosas» (p. 308). També en l'aspecte metodològic: «Manzano [Moreno] plantea una premisa metodológica insoslayable, la necesidad de un análisis crítico de las fuentes» (p. 428). És lògic: si es refuten fraus de manual (siguen historiogràfics o no), com ara el creacionisme o el negacionisme de l'Holocaust perpetrat pels nazis, les conclusions que se'n deriven no tindran, amb seguretat, la profunditat exigible a una obra d'investigació, fins i tot en la metodologia, per més que per arribar-hi s'hagen desenvolupat arguments sensats. Al final, hi serveix aquell axioma que tot s'encomana. Si aquest és el resultat de desenes, de centenars de pàgines sobre la conquesta islàmica d'al-Àndalus, hom convindrà que, per a aquest viatge tan curt, no calien alforges tan plenes.

Virgilio MARTÍNEZ ENAMORADO
CSIC. Escuela de Estudios Árabes